

KRONIKA WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO (II półrocze 1986)

I. INAUGURACJA ROKU AKADEMICKIEGO 1986/87

Dnia 20 października 1986 r., w uroczystość św. Jana Kantego, patrona uczelni kościelnych, Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie zainaugurowała nowy, 33 już rok pracy. Podczas tej uroczystości został nadany przez ATK doktorat honoris causa bratu Rogerowi Schutzwowi, założycielowi i przeorowi znanego ośrodka ekumenicznego w Taizé.

1. Koncelebrowana Msza św.

Uroczystość inauguracyjna rozpoczęła się Mszą św., koncelebrowaną w bielańskim kościele pw. Niepokalanego Poczęcia NMP pod przewodnictwem Prymasa Polski, ks. kard. Józefa Glempa, Wielkiego Kanclerza ATK.

Koncelebransami byli księża profesorowie i księża studenci na czele z ks. rektorem prof. dr hab. Remigiuszem Sobańskim i ks. prorektorem doc. dr. hab. Helmutem Jurosem. We Mszy św. uczestniczyli liczni zaproszeni goście oraz pracownicy naukowcy, administracyjno-gospodarczy, biblioteczni i studenci ATK.

Po Ewangelii homilię wygłosił ks. bp prof. dr hab. Henryk Muszyński, sufragan chełmiński, pracownik naukowy ATK, który podkreślił m. in., że św. Jan Kanta jest wciąż żywym wzorem urzeczywistniania ideałów Ewangelii. Uczy na co dzień, jak sercem pełnym miłości obejmować ludzi, a zwłaszcza młodzież.

Podczas Mszy św., jak również w dalszej części inauguracji, śpiewał Chór Akademicki ATK pod dyrekcją ks. mgra Kazimierza Szymonika.

2. Sesja inauguracyjna

Uroczysta sesja inauguracyjna odbyła się również w bielańskim kościele Niepokalanego Poczęcia NMP, sąsiadującym z ATK.

Po odśpiewaniu hymnu państwowego przez Chór ATK, przemówienie inauguracyjne wygłosił ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański, wita-

jąc na wstępie Wielkiego Kanclerza ATK, obecnych biskupów, przedstawicieli władz państwowych, przedstawicieli wyższych uczelni kościelnych i świeckich, przedstawicieli korpusu dyplomatycznego akredytowanych w Polsce i innych zaproszonych gości. W języku francuskim serdecznie powitał br. Rogera.

Gośćmi uroczystości byli: ks. bp dr Juliusz Paetz — ordynariusz łomżyński, ks. bp dr Zygmunt Kamiński — administrator apostołski diecezji płockiej, ks. bp Czesław Domin — sufragan katowicki, ks. bp doc. dr hab. Edward Ozorowski — sufragan archidiecezji w Białymstoku, ks. bp prof. dr hab. Henryk Muszyński i ks. bp dr Andrzej Suski — sufragan płocki.

Władze państwowe reprezentowali: Aleksander Merker — dyrektor generalny w Urzędzie ds. Wyznań, Edward Kotowski — dyrektor w tym Urzędzie, Janusz Stęperski — dyrektor departamentu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Jerzy Sliwiński — dyrektor Wydziału ds. Wyznań Urzędu m. st. Warszawy.

KUL reprezentowali prorektorzy uczelni — doc. dr hab. Jan Czernawski i ks. prof. dr hab. Jan Szlaga; Akademickie Studium Teologii Katolickiej w Warszawie — ks. prof. dr hab. Bronisław Dembowski; Papieski Wydział Teologiczny w Poznaniu — ks. prof. dr hab. Ludwik Wciórka; Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu — ks. doc. dr hab. Józef Mandziuk i ks. doc. dr hab. Tomasz Hergesel; Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne w Warszawie — ks. rektor doc. dr hab. Stanisław Kur.

Obecni byli również: prof. dr hab. Jan Niemczyk — rektor ChAT w Warszawie, prof. dr hab. Maria Radomska — rektor SGGW-AR w Warszawie, ks. prof. dr hab. Józef Iwanicki — były wieloletni rektor KUL i ATK, ks. płk dr Julian Humeński — dziekan generalny WP, ks. bp Janusz Narzyński — zwierzchnik Kościoła ewangelicko-augsburskiego w Polsce i prezes Polskiej Rady Ekumenicznej, ks. bp Zdzisław Tranda — zwierzchnik Kościoła ewangelicko-reformowanego, ks. prof. dr hab. Witold Benedyktowicz z Kościoła metodystycznego, honorowy prezes PRE, ks. Władysław Paschalis z Kościoła ewangelicko-reformowanego i ks. Aleksander Kircun z Kościoła baptystów.

Wśród wyższych przełożonych zakonnych byli: ks. dr Edward Szymanek — generał Towarzystwa Chrystusowego, ks. dr Seweryn Kłaput — prowincjał Zgromadzenia Księży Salwatorianów, ks. dr Czesław Parzyszek — prowincjał Zgromadzenia Księży Pallotynów, ks. dr Józef Kuc — prowincjał Zgromadzenia Ojców Oblatów.

Uczestnikami uroczystości byli: dr Paul Stauffer — ambasador Szwajcarii, R. van Hanswisch de Jouge — ambasador Holandii, dr Franz Pfeffer — ambasador RFN, David Heywood Swartz —

charge d'affaires USA, Alexis Brouhns — pierwszy sekretarz ambasady belgijskiej, dr Michael Weninger — pierwszy sekretarz ambasady austriackiej, a także przedstawiciele ambasady francuskiej i brytyjskiej. Wśród gości był również dr Alberto Gondolfi — prezydent Europejskiej Konferencji *Iustitia et Pax*.

a) Przemówienie inauguracyjne ks. rektora R. Sobańskiego

Akademia Teologii Katolickiej rozpoczyna 33 rok pracy. Jak zwykle, wchodzi weń z całym bagażem nierozwiązanych problemów, które nas co prawda twardo przygniatają, ale przecież nie zgasza ducha Akademii, który tkwi w nas. Ożywia go świadomość zadań — nie pozornych, wydumanych, ale autentycznych, rzeczywistych i według nas, mających otwarte oczy na otaczający nas świat, coraz bardziej naglących i społecznie potrzebnych.

W programach i prognozach wskazuje się coraz częściej i natarczywiej na bliski już rok 2000. Sytuację ludzkości na przełomie tysiącleci ma na oku Jan Paweł II, gdy w ostatniej encyklice rozwija naukę o Duchu Świętym jako o najgłębszej i ostatecznie decydującej odpowiedzi na niebezpieczeństwa i wyzwania, wobec których stają nasze pokolenia. Opracowania planów rozwoju uczelni do roku 2000 domaga się od szkół wyższych minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Kto dziś na serio sięga tych drobnych 14 lat naprzód, czyni to nie dla wywoływania nastrojów jubileuszowych, ale dla sprowokowania głębokiej zadumy oraz dla wyzwolenia nowych bodźców do pracy. Boć ta zbliżająca się data to 2000 lat ery chrześcijańskiej. 2000 lat wiary i nadziei. 2000 lat misji Kościoła. 2000 lat Nowego Testamentu, a więc tego ciągłego przechodzenia ze starego do nowego, mozolnej odnowy człowieka, jakim on jest, w takiego, jakim ma być. 20 wieków uczenia ludzkości życia, sztuki życia — wciąż zagrożone, a dziś wedle wspólnego przekonania wierzących i niewierzących chyba bardziej niż kiedykolwiek wystawione na próbę: ludzkość żyje i wciąż uczy się żyć.

W tym procesie uczenia i uczenia się życia szczególne miejsce zajmują wyższe uczelnie, wśród nich zaś w erze chrześcijańskiej uczelnie kościelne.

Uczelnia to instytucja nauki: uczy się i uczy drugich. Jedno i drugie dotyczy zarówno profesorów, jak i studentów. Może w różny sposób i z różnym rozłożeniem akcentów. Uczyć się znaczy dla profesora prowadzić prace badawcze, dla studenta zaś znaczy wgryzać się w zasoby wiedzy ludzkiej.

Teren naszych badań oraz granice wiedzy u nas zdobywanej i rozwijanej wyznaczają podmiotowo i metodologicznie trzy wydziały skupiające w zasadzie wszystkie nauki określane jako nauki kościelne.

W najogólniejszej klasyfikacji zalicza się uprawiane u nas nauki do nauk humanistycznych, a więc tych, które zmierzają — powiedzmy to z pewnym uproszczeniem — do zrozumienia rzeczywistości. Czego rozumienie mamy zbliżać? Otóż wysiłki nasze winny iść w dwu kierunkach, prowadzących ostatecznie do tego samego celu: zrozumienia świata i zrozumienia Kościoła. Praca nasza służy Kościołowi, by on rozumiał świat; służy światu, by on rozumiał Kościół. Ostatecznie jest to służba człowiekowi, by on rozumiał sam siebie.

Naukę uprawia się w instytucjach, ale nie dla instytucji. Instytucja jest płodna i sensowna, gdy jej cele i dobra przez nią realizowane nie zamykają się w niej samej, lecz są szczerze i prawdziwie ukierunkowane ku światu, w którym instytucja działa. Myślę, że na świecie marnotrawi się bezproduktywnie tak dużo sił m. in. dlatego, że instytucje tracą z oczu transcendentny charakter dobra, którego tworzeniu mają służyć.

Jeśli dziś, mimo naszych codziennych trudności, w których nie sposób nas przelicytować, wchodzimy w nowy rok akademicki w niejnajgorszej kondycji psychicznej, to dlatego, że nie koncentrujemy się na sobie, nie w siebie wierzymy, lecz w powołanie do służby człowiekowi, by on lepiej rozumiał siebie.

Stając u początku roku akademickiego — w tym miejscu i w tym charakterze po raz szósty — pragnę uznać i podkreślić ofiarną służbę koleżanek i kolegów, którzy sprzęgli swe życie z ATK. Chcę zwrócić uwagę na wysiłek pracowników administracji i obsługi, by w warunkach, które wszyscy zgodnie określają jako skandaliczne, nasze życie było jednak znośniejsze. Apeluję gorąco o poszanowanie dla tej pracy. Tego też trzeba uczyć i uczyć się — aż dziś bierze, jak bardzo trzeba w dzisiejszym świecie akcentować tę oczywistość.

Ze względu na nadzwyczajny program dzisiejszej uroczystości zrezygnowaliśmy z przedstawiania szczegółowego sprawozdania za rok miniony. Pragnę jednak przypomnieć wydarzenia o znaczeniu szczególnym i zasięgu ogólnopolskim czy międzynarodowym. Wśród nich: dwudniowe sympozjum w dwudziestolecie zakończenia Soboru z udziałem Prymasa Polski; dwudniowe sympozjum pt. *Ku świętości w duchu odnowy soborowej*; sympozjum z okazji jubileuszu Apostoła Słowian; sympozjum nt. *Problematyka społeczna w kaznodziejstwie*; sympozjum nt. *Problem teologii fundamentalnej dziś*; wykłady nt. *Judaizm a chrześcijaństwo*. Wysoko też oceniamy wczesniowy kurs nt. *Parafia polska w 20 lat po Soborze*. Niech mi będzie też wolno pochwalić się 86 pozycjami książkowymi, a także tym, że udaje się nam wydawać w terminie wszystkie periodyki wydziałowe i ponadwydziałowe.

Dziękuję wszystkim pracownikom i studentom za pracę i zainteresowanie o wartość tego, co firmuje ATK, także za troskę o wartość

naszych dyplomów, których w minionym roku wydaliśmy 212 — magisterskich i 11 — doktorskich. Cieszą nas płynące z zewnątrz wyrazy uznania, wśród nich nagrody Ministra przyznane ks. prof. Olejnikowi, ks. doc. Bartnickiemu, p. dr Sowulewskiej. Cieszą nas też życzenia przesłane z okazji dzisiejszej uroczystości, wśród nich wysoce nas zobowiązujące życzenia Ich Eminencji Księży Kardynałów Metropolítów Krakowskiego i Wrocławskiego. Dziękując inicjatorom tych i innych, nie wymienionych, imprez o zasięgu pozauczelnianym, dziękuję też kolegom za to, że prowadzą swe prace w żywym kontakcie z uczonymi zagranicznymi, że wykazują za granicą swoje kompetencje oraz sensowność Uczelni, którą reprezentują. Mówiąc o prezentacji zagranicznej nie mogę nie wspomnieć sukcesów naszego chóru akademickiego.

Dając publiczne świadectwo ich pracy i zaangażowaniu, apeluję do kolegów, pracowników naukowo-dydaktycznych naszej Uczelni, byśmy intensywniej niż dotąd zajęli się człowiekiem, zwłaszcza tym, który żyje między Odrą i Bugiem, a który wydaje się coraz mniej zrozumiały, oraz bardziej zaplątany w wewnętrzne i zewnętrzne powikłania, fascynujący nieraz, ale jakże często też beznadziejnie deprymujący. Teologia dzisiejsza nie tworzy takiego monolitu jak w średniowieczu, gdy pracowała metodą kwestii, czy po Soborze Trydenckim, gdy miejsce kwestii zajęły tezy. Niezaprzeczalną jednak cechą współczesnej teologii jest jej antropologiczna orientacja. Szerokie spektrum dyscyplin u nas uprawianych, od psychologów i socjologów do metafizyków i teologów dogmatycznych, pozwala nam wszechstronnie skoncentrować nasze prace nad człowiekiem: byśmy rozumieli człowieka, by rozumiał go Kościół i by on sam siebie rozumiał.

Dzisiejsza nauka dostarcza dużo informacji o człowieku. Należy do nas ich integracja w perspektywie sensu i sztuki życia, jak tego uczymy się z wiary. Nastąpiło niebýwałe przyspieszenie rozwoju świata — pracujmy nad ustaleniem kryteriów tego rozwoju, aby on nie stał się zagrożeniem. Człowiek pogłębia świadomość swojej autonomii — uczmy go krytycyzmu i pokory. Równocześnie trapią go kryzysy — uczmy go szukać dróg wyjścia. Utrudniona jest komunikacja między ludźmi — uczmy jasności form przekazu. Przede wszystkim zaś ludzkość trapiąca jest rozdarciem i wyobcowaniem — rozwijajmy naukę o jednej rodzinie ludzkiej i sami też — jako uczelnia — bądzmy tą rodziną.

I tu jeszcze jeden apel. Wiem, że siedzibę Akademii trudno traktować jako dom. Bardzo jednak proszę wszystkich pracowników i studentów (a jest ich łącznie 1024 stacjonarnych oraz 835 zaocznych), by nie czuli się tu gośćmi, lecz by mieli świadomość, że ATK to my

wszyscy razem. W sposób szczególny kieruję ten apel do naszych studentów, zwłaszcza zaś tych, których — spośród wielu chętnych i zdalnych — udało się nam przyjąć na I rok.

Z takimi oto życzeniami skierowanymi do uczących i uczących się ogłaszam nowy rok akademicki 1986/87 za otwarty. *Quod felix, faustum fortunatumque sit!*

b) Immatrykulacja studentów oraz promocja doktorska brata Rogera

Po przemówieniu rektora odbyła się immatrykulacja nowych studentów, a Chór ATK — pod dyrekcją ks. mgr Kazimierza Szymonika — odśpiewał hymn *Gaude Mater Polonia*.

Następnie dziekan Wydziału Teologicznego, ks. prof. dr hab. Marian Banaszak odczytał tekst uchwały Rady tego Wydziału i Senatu ATK o nadaniu tytułu doktora honoris causa br. Rogerowi.

Ks. prof. dr hab. Alfons Skowronek, promotor tego doktoratu, wygłosił przemówienie ukazujące duchową sylwetkę brata Rogera, założyciela ośrodka ekumenicznego w Taizé. Uwypuklił również działalność brata Rogera na rzecz powszechnego w Chrystusie braterstwa i jedności Kościoła.

Dyplom doktorski wręczył Laureatowi rektor ATK, ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański. Brat Roger przyjął następnie liczne gratulacje, po czym wygłosił przemówienie tłumaczone na język polski przez brata Marka, członka wspólnoty ekumenicznej w Taizé. Pełne teksty przemówień ks. prof. Alfonsa Skowronka, brata Rogera oraz ks. Prymasa Józefa Glempa zostały zamieszczone na pierwszych stronach niniejszego półrocznika.

Po odśpiewaniu przez chór akademicki *Euntes ibant et flebant* Henryka Mikołaja Góreckiego, zabrał głos Wielki Kanclerz ATK, ks. kard. Józef Glemp.

Na zakończenie uroczystości inauguracyjnej odśpiewano hymn akademicki *Gaudeamus igitur*.

II. OGÓLNOPOLSKI KURS DUSZPASTERSKI NT. PARAFIA POLSKA 20 LAT PO SOBORZE

W dniach 8—10 września 1986 r. odbył się w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie doroczny kurs homiletyczno-katechetyczno-liturgiczny nt. *Parafia polska 20 lat po Soborze. Rzeczywistość i perspektywy*. Na inaugurację kursu przybył Prymas Polski, ks. kard. Józef Glemp, który przewodniczył Mszy św. koncelebrowanej. Homilię podczas niej wygłosił ks. dr Michał Czajkowski. Uczestników kur-

su — duszpasterzy z całej Polski — powitał rektor ATK, ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański. Przemówił do nich także ks. Prymas.

Pierwszego dnia o godz. 19⁰⁰ kursanci uczestniczyli w Nabożeństwie Słowa Bożego, prowadzonym przez ks. dra Jana Decyka, a w drugim dniu udali się do kościoła pw. Św. Stanisława Kostki, gdzie o godz. 17⁰⁰ koncelebrowali Mszę św. pod przewodnictwem ks. doc. dra hab. Bogusława Nadolskiego, z homilią ks. dra Michała Czajkowskiego oraz modlili się przy Grobie śp. ks. Jerzego Popiełuszki; okolicznościowe rozważanie wygłosił ks. doc. dr hab. Antoni Lewek.

Podczas 3-dniowego kursu wygłoszono 5 referatów plenarnych oraz przeprowadzono dwie serie 5-tematycznych konwersatoriów i dyskusję panelową. Poniżej zamieszczamy przemówienia inauguracyjne ks. rektora R. Sobańskiego i ks. Prymasa J. Glempa oraz krótkie streszczenia wykładów plenarnych i tematycznych konwersatoriów.

1. Przemówienia inauguracyjne

a) Ks. rektor R. Sobański

Z kursem homiletyczno-katechetyczno-liturgicznym Akademia Teologii Katolickiej zaczyna praktycznie pracę w nowym roku akademickim. Ogromne znaczenie ma dla nas fakt, że tym pierwszym naszym krokiem 33 roku działalności Uczelni towarzyszy i błogosławi nasz Wielki Kanclerz. Dziękuję, że mogliśmy w koncelebrze skupić się wokół Księdza Prymasa i dać w ten sposób wyraz naszej z Nim jedności w wierze, powołaniu i przeżywaniu centralnej tajemnicy chrześcijaństwa. Dziękuję za słowa, które do nas skieruje. Eminencja wie, co w Ojczyźnie naszej — ale przecież nie tylko — zwłaszcza zaś dla polskich kapłanów znaczą słowa Prymasa Polski.

Meldując się na posterunku w tej skromnej bazie lokalowej, której mizerotę podkreśla jeszcze imponujące sąsiedztwo seminaryjne, chcę zapewnić, że nie pozwalamy gasnąć duchowi. Nie możemy na to pozwolić, gdyż inaczej sprzeniewierzylibyśmy się powołaniu uczelni kościelnej i jej szczególnym zadaniom w naszych czasach, zwłaszcza zaś w Ojczyźnie naszej. Konkretyzujemy swoje zadania w realiach społecznych i kulturowych, starając się być aktywnie obecnymi w działalności ewangelizacyjnej Kościoła.

Jako uczelnia nastawiona na pracę długofalową, także formacyjną, poświęciliśmy zeszłoroczny kurs Kongresowi Eucharystycznemu. W tym roku, kiedy prace przygotowawcze idą już szerokim frontem, chcemy sprowokować duszpasterską autorefleksję o naszych parafiach. *Parafia w 20 lat po Soborze* — taki jest temat naszego tegorocznego kursu homiletyczno-katechetyczno-liturgicznego.

Załączki organizacji parafialnej sięgają IV wieku. W IX wieku spo-

tykamy się z określeniem *parochia*. Od XI w. przyjmuje się praktyka dzielenia nawet miast biskupich na parafie, zaś Sobór Trydencki stwierdza, że podział diecezji na parafie dokonuje się *optimo iure* i postanawia, by parafie miały ściśle określone granice oraz własnego, na stałe ustanowionego pasterza. Tak rozumiane parafie przetrwały do naszych czasów.

W świetle CIC z 1917 r., którego dyspozycje dotyczyły wprost proboszcza, a pośrednio tylko parafii — pośrednio także zresztą poprzez urzędy i beneficja kościelne — pojmujemy parafię jako część diecezji z proboszczem i uposażeniem służącym jego utrzymaniu. Zakładał też ów Kodeks istnienie kościoła parafialnego — zresztą tzw. *ecclesiae baptismales* stały u początków historycznych, które doprowadziły do wykrystalizowania się pojęcia parafii. Pamiętamy, że w kanonistyce pokodeksowej zadomowiły się dwa pojęcia parafii. Pierwsze z nich widziało w niej jednostkę organizacyjną duszpasterstwa z akcentem albo na wyodrębnieniu terytorialnym albo na urzędzie proboszczowskim, drugie dostrzegało przede wszystkim element osobowy — wiernych, pasterza.

Nowy Kodeks zawiera definicję parafii. Jeśli w ustawie mieści się definicja, to znaczy, że prawodawca chce, by definiowany termin rozumiano właśnie w ten, a nie inny sposób. Według definicji zawartej w kan. 515 § 1 — *parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi*. Nowością w tej definicji jest wspólnota wiernych, którą — gdy chodzi o pojęcie parafii — akcentuje się też w dokumentach soborowych (SC 42, CD 30, LG 28).

Tak jest w prawie, którego tendencje rozwojowe są wyraźne. Ale od czasów, gdy pojawiły się pierwsze prace Gabriela le Bras, uświadamiamy sobie, że prawo wymaga ciągłej konfrontacji ze stojącą za nim rzeczywistością społeczną. Pamiętamy, jakie echo wywołały badania tego dyrektora Instytutu Prawa Kanonicznego w Strasburgu, zajmujące się skutecznością prawa kościelnego w życiu wiernych. Wyniki tych zapoczątkowanych przez kanonistę badań socjologicznych we Francji wstrząsnęły duszpasterzami i stały się przyczyną określenia jej jako kraju misyjnego.

Nasz kurs ma pobudzić do spojrzenia na nasze parafie. Mamy doskonałe kanony o parafii; sądzę, że tworzą one najbardziej eklezjologicznie pogłębioną partię nowego Kodeksu. W przeciwieństwie do tego, co le Bras zaobserwował na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych we Francji, parafie nasze optycznie prezentują się wręcz imponująco. Wystarczy wskazać na to, co zwłaszcza gościom z zagranicy rzuca się w oczy: kościoły budowane wysiłkiem wiernych, masowy

wręcz ruch pielgrzymkowy, szerokie więzi duszpasterzy z parafiami. Ale są i inne zjawiska: bloki w nowych osiedlach jakby uśpione w niedzielne przedpołudnie, w Kuriach Diecezjalnych coraz więcej próśb o zezwolenie na asystowanie przy małżeństwie osób, z których jedna porzuciła wiarę katolicką. Nasze parafie to nie tylko łąny pszenicy, lecz także ugory pełne chwastów.

Ale nie chodzi mi nawet o zjawiska jednoznaczne — chociaż można i trzeba też postawić pytanie: czy w parze z kipiącym nieraz życiem naszych parafii nie idzie godzenie się ze złem, jego jakby tuszowanie i jakby brak odwagi nazywania go po imieniu. Chociaż są to sprawy alarmujące, to być może nie one wyznaczają profil naszych parafii. Nie tyle chwasty, ale jakość pszenicy.

Myślę natomiast o coraz bardziej przygnębiającym obrazie naszego społeczeństwa. Nonszalancja ludzi pełniących nieraz odpowiedzialne stanowiska, od których zależy zdrowie czy życie innych, wymuszanie korzyści finansowych od osób w jakiś sposób zależnych, pokrywanie prywaty wzniosłymi sloganami, pozorowanie pracy, opryskliwość, cwaniactwo, zakłamanie, tumiwizizm — wszystko to, z czym spotykamy się na co dzień, dzieje się przecież nie za sprawą egzotycznych ludźków ani na planetach, o których się opowiada dla straszenia dzieci. Ten niejako nowy typ człowieka, cynika mniej lub bardziej jawnie mającego w pogardzie cechy, które jeszcze przed 30 laty wydawały się niezbędne dla funkcjonowania życia społecznego — to przecież nasz parafianin (a czasem może też jego duszpasterz). To na terenie naszych parafii zabezpiecza się mieszkania jak warownie, a kobiety nie poważą się same przejść przez miejsca bezлюдne.

A tymczasem Sobór mówi o solidarności ludzkiej, o wychowaniu do wielkoduszności, o przyczynianiu się przez wiernych ich przedsięwzięciami, by w historii spełnił się zamysł Boży. Według Soboru i według nowego Kodeksu parafia to wspólnota. Bardziej też wyakcentowano podmiotowość wszystkich wiernych: parafianie nie są tylko obiektem zabiegów duszpasterskich, lecz aktywnym podmiotem, solą ziemi, światłem świata.

Czy w 20 lat po Soborze światło to świeci i oświeca, czy też może przybladło, a może jest tylko fajerwerkiem dającym efekty świetlne, ale nie oświecającym? W poczuciu pasterskiej odpowiedzialności chcemy sobie na te pytania odpowiedzieć, przemyśleć, przedyskutować je — i to w perspektywie zadań, jakie mamy wobec naszego społeczeństwa, którego ciągła odnowa ma zaczynać i inspirować się w naszych wspólnotach parafialnych.

Witając uczestników życzę, by światło Ducha Świętego wpłynęło na przenikliwość umysłu, głębię spojrzenia, szerokość wyobraźni, rzetelność krytycyzmu i ochoczość naszej woli.

b) Ks. Prymas J. Glemp

Nie będę dotykał meritum zagadnienia, które jest tematem tego rocznego kursu, ponieważ i Ksiądz Rektor powiedział rzeczy bardzo istotne, i będą się one przewijały w przemyśleniach biskupów i innych referentów, którzy niezwykle ważny problem parafii pogłębia i przedstawią go szeroko. Wyrażę tylko radość, że Akademia Teologii Katolickiej podjęła w tym roku właśnie ten temat. Każdej jesieni trzy ważne ośrodki urządzają wykłady otwarte dla duchowieństwa. W tym roku wykłady w Lublinie poświęcone były Matce Bożej ze względu na Kongres Maryjny i Mariologiczny jako przygotowanie do Kongresu Eucharystycznego. Wykłady we Wrocławiu były poświęcone ściśle tematowi Eucharystii, a więc tematowi, który był podjęty w ubiegłym roku tutaj w Warszawie.

Dzisiaj tematem jest parafia i jest to bardzo znaczące właśnie w obliczu zbliżającego się Kongresu Eucharystycznego i Synodu Biskupów, który będzie poświęcony apostołstwu świeckich. Te dwa wydarzenia z przyszłości powinny bardzo rzutować na rozwój dyskusji o parafii. I to o parafii i ciągłej odnowie posoborowej. Zdajemy przecież sobie sprawę, jak bardzo w tej dziedzinie jeszcze nie dostajemy; ile mamy spraw do wykonania, ażeby parafia stała się żywym Kościołem, który tworzy wspólnotę. Ten, który daje pokarm słowa, daje bogactwo łaski w sakramentach, co formuje społeczne oblicze świata chrześcijaństwa.

I tutaj możemy odwołać się do patrona roku bieżącego. Tym patronem jest święty Jan Maria Vianney. Ojciec Święty poświęcił mu list na Wielki Czwartek, a więc list skierowany do nas, kapłanów. Aby podkreślić wagę tej postaci właśnie w naszym działaniu duszpasterskim, Ojciec Święty jedzie na początku października do Lyonu, ażeby stamtąd nawiedzić Ars, parafię, w której pracował święty Jan Vianney. Ma to swoją ogromną wymowę właśnie w kontekście nauki soborowej. W Soborze bardzo ważne jest określenie, które — adresowane do proboszczów — mówi, że powinni mieć miłość pasterską. Owa miłość pasterska jest rzeczywiście jakimś pryncypium teologicznym i psychologicznym postawy kapłańskiej, która rozwiązuje bardzo wiele innych zagadnień w parafii. Już nie możemy być w parafii udziałnymi władcami. Trzeba rzeczywiście mieć pośredników. Trzeba wejść w społeczność, trzeba tworzyć *communio*, żeby parafia stawała się nie tylko społecznością, lecz wspólnotą w Jezusie Chrystusie. A do tego jest potrzebna miłość pasterska.

Miłość pasterska każe przede wszystkim zastanowić się nad naszą pracą. Często jeszcze mierzymy pracą parafialną, czy raczej wartość naszej pracy, wielkością przydzielonej parafii. Jest to kryterium być może sprawdzające się w pewnych wypadkach, ale z punktu widzenia

teologicznego jest niepoprawne. Wartość kapłana i jego związek z parafią mierzyć należy miłością pasterską. Taką miłość miał święty Jan Vianney. Była to jakaś antycypacja Soboru już w XIX wieku. Zresztą nie tylko on, bo w naszych szeregach kapłańskich w każdej diecezji możemy odnaleźć wspaniałe postacie kapłanów, których cechowała miłość pasterska, to znaczy ogarniająca ludzi potrzebujących Chrystusa i kształtująca ich postawy chrześcijańskie w sposób pełny ofiary i poświęcenia.

Tak bardzo wiele zależy od właściwej postawy proboszcza. Nie można właściwie mówić w pełni o parafii bez osobowości proboszcza. A z osobowością proboszcza łączy się osobowość jego pomocników, księży wikariuszy. I tu znów jesteśmy przed bardzo poważnym problemem. Każdy z duszpasterzy, który współpracuje z księżmi wikariuszami, wie, jaki to jest problem naszego Kościoła. To nie tylko sprawa dni wolnych, nie tylko sprawa pełnego zaangażowania się, służby w konfesjonale i oddania się młodzieży — mamy przecież młodych kapłanów o niezwyklej gorliwości, ale właśnie uczenie tego, co jest miłością pasterską, a co także łączy się ze współodpowiedzialnością. Musimy się uczyć dzielić naszą odpowiedzialność z innymi, żeby kształtowała się wspólnota w Jezusie Chrystusie. I do tej współodpowiedzialności włączają się także świeccy.

Zadanie świeckich wyjaśni jeszcze bardziej zbliżający się Synod, zwłaszcza, że są dwie tendencje w dążeniu świeckich do współpracy z Kościołem. Jeden kierunek prowadzi ku wnętrzu Kościoła, a więc pomoc bezpośrednia w duszpasterstwie. Drugi kierunek — to działanie na zewnątrz. I to jest dziedzina właściwsza dla działania ludzi świeckich. Z parafii, która jest ośrodkiem i centrum życia Bożego, winny rozchodzić się siły ukierunkowane ku różnym dziedzinom życia społecznego i przenikać i kulturę i społeczne zagadnienia. Zwłaszcza istotne są sprawy dobroczynności. Pod tym względem mamy jeszcze dużo do zrobienia. Mamy parafie, gdzie sprawa dobroczynności jest postawiona odpowiednio, ale nie brak i takich parafii, gdzie duszpasterz nie wie, kto jest chory, kto cierpi, kto jest opuszczony, kto jest samotny. Tego nie musi robić sam. Na to musi mieć stworzone organizmy wewnątrz parafii, które pracę Kościoła podejmą. A jest to praca bardzo zasadnicza dla Kościoła — wiedzieć o wszystkich biednych i cierpiących. Myślę, że te tematy zostaną podjęte, omówione i przyniosą pożytek tak dla uczestników tego kursu homiletyczno-katechetyczno-liturgicznego, jak i dla naszej praktyki w Ojczyźnie, która pragnie, ażeby Kościół był żywy, aby żywości nie tracił, ale ją wzbogacał.

Gdy gościliśmy czy to kardynała Law ze Stanów Zjednoczonych, czy biskupów niemieckich z kardynałem Höffnerem, mieliśmy możliwość

pokazać im trochę naszego życia codziennego. Zwłaszcza kardynał Law z Bostonu był niezwykle uważnym obserwatorem życia duszpasterskiego. Zawiozłem go na kurs lektorów, na kurs grupy modlitewnej, na rekolekcje oazowe. On chwycił w lot naszą pracę. Był nią, urzeczony. Powiedział nawet bardzo pochlebne słowa, że krytycznie stara się obserwować w Polsce nasze życie i na razie cieni nie widzi. Powiedziałem, że ja widzę cienie, ale mu zaraz nie wyjawię wszystkiego. Cienie są. Ale dobrze wiedzieć i o tym, że mamy osiągnięcia. Nie musimy żyć w jakichś kompleksach, ale też bez wynoszenia się, bo czasem w takiej aunze nas stawiają zagraniczni goście, o czym wspomniał Ksiądz Rektor, uważając nas za Kościół bohaterski. Nie wątpiwanie my przyjmujemy to z pokorą, ale i w prawdzie musimy uznać, że jesteśmy pokoleniem kapłanów, które pracuje naprawdę rzetelnie. Mamy też prawo widzieć cienie i nasze słabe strony po to, aby naszą miłość pasterską lepiej rozwinąć i według poleceń Soboru ją stosować.

2. Wykłady plenarne

a) Ks. bp dr Ignacy Tokarczuk (Przemysł): *Parafia w społeczeństwie polskim*

Parafia w ostatnich dziesiątkach lat stała się przedmiotem licznych badań i publikacji socjograficznych, a szczególnie teologicznych. Badania te niekiedy, w swoich początkach, kwestionowały zasadność parafii, postulowały odejście od duszpasterzowania w oparciu o parafię. Parafia jednak okazała się w dalszych badaniach bardzo istotnym elementem życia religijnego, prakomórką chrześcijańskiej wspólnoty (Pius XII), podstawowym urzeczywistnieniem się Kościoła jako faktu (K. Rahner). Niezbywalny związek parafii z Kościołem pozwala dojrzeć w niej całe bogactwo misterium Kościoła, co określa bardzo istotnie zadania duszpasterskie. Również badania socjograficzne, zwłaszcza dotyczące typologii i struktur parafii, wysunęły określone postulaty dla ukierunkowania działań duszpasterskich i poszerzenia ich zakresu.

Jakie są szczególne zadania parafii w naszym konkretnym społeczeństwie polskim? Którym zadaniom przyznać bezwzględny priorytet? Czym charakteryzuje się *Kairos* polskiej parafii? Oto niektóre tylko problemy, zamykające się w temacie.

b) Ks. bp dr Damian Zimoń (Katowice): *Głoszenie słowa Bożego i postuga sakramentalna a życie*

1. Jednostronne pojmowanie liturgii w okresie przedsoborowym. Rozwijający się od czasów św. Piusa X ruch eucharystyczny nie przyniósł oczekiwanych owoców. Nie położono w duszpasterstwie do-

statecznego nacisku na moment rozbudzenia wiary i udział czynnika podmiotowego w pojmowaniu sakramentów świętych. Rezultatem tego jest zjawisko, że Kościół celebrujący Euchrystię na tyłu miejscach i udzielający tytu sakramentów nie ma dostatecznego wpływu na kształtowanie chrześcijańskiego życia.

2. Wiara jest kształtowana przede wszystkim przez słowo Boże. Problem stosunku Słowa i wiary do sakramentów w świetle badań odnowiciela teologii pastoralnej Franciszka Ksawerego Arnolda († 1969).
3. Odnowa liturgii posoborowej zmierza do uświęcenia i przekształcenia życia chrześcijan. Liturgia jest pierwszorzędnym źródłem ducha chrześcijańskiego. Jest szczególnym bogactwem Kościoła. W ostatnim dwudziestolecu po ogłoszeniu KL wiele zmieniło się na lepsze. Zostały odnowione obrzędy liturgiczne i zmieniono wiele przestrzalitych tekstów liturgicznych. Pojawiły się nowe Księgi liturgiczne, choć jeszcze nie wszystkie. Stół słowa Bożego został bogato zastawiony. Języki liturgiczne zostały wprowadzone do liturgii. Zbudowano wiele nowych kościołów i kaplic z ołtarzem w centrum. Pojawiły się nowe szaty i naczynia liturgiczne. Śpiew liturgiczny próbuje na nowo odgrywać swoją ważną rolę. Ale stale jeszcze istnieje rozbrat między liturgią a życiem.
4. Zadania na przyszłość w zakresie odnowy liturgii:
  - a) Tajemnica liturgii (sacrum) jest jeszcze do pełniejszego odkrycia przez lud Boży. Mamy zbyt mało mistagogów liturgicznych.
  - b) Trzeba pogłębić jeszcze bardziej, zwłaszcza w zakresie wewnętrznym, uczestnictwo wiernych w liturgii. Problem duchowości liturgicznej.
  - c) Red. Halina Bortnowska-Dąbrowska (Kraków): *Człowiek drogą Kościoła: diakonia parafii*

Słowu *diakonia* należy przywrócić pierwotny, szeroki sens, nie sprowadzający się do materialnej czy nawet duchowej pomocy bliźniemu w potrzebie. Diakonia jest oczywiście czymś więcej niż pomaganiem, jest służeniem. W rozróżnieniu tym zawiera się bardzo ważna intuicja: pomagać można z pozycji wyższości; w duchu wiary służy się bliźnim jak Panu, a więc z najwyższym szacunkiem i poczuciem, że możliwość oddania usługi jest łaską i przywilejem. Służebna rola parafii nie ogranicza się też do tego, co tradycyjnie jest zadaniem zespołów „charytatywnych”. Chodzi o to, by wspólnota parafialna poprzez pracę duszpasterzy i ich współpracowników oraz zespołów świeckich, służyła lu-

dziom tak, aby dzięki niej *mieli Życie w obfitości* — Życie we wszystkich jego wymiarach.

Refleksje te mają charakter otwarcie programowy, sugerują obrachunek z powołaniem, które jest realizowane, ale częściowo i nie zawsze świadomie. Spójrzanie na diakonię parafii — konkretyzację choćby fragmentaryczną diakonii Kościoła — pozwoli umieścić w szerszym kontekście i w nowym świetle przeanalizować to, co robimy i jednocześnie zastanowić się, co jeszcze, czym aktualną diakonię dąłoby się uzupełnić.

Tworząc tę wizję kierujemy się wskazaniem zawartymi w nauczaniu Jana Pawła II, starając się wspólnie z nim czytać znaki czasu. Wielką kartą diakonii Kościoła są dla nas jego Encykliki, wśród nich szczególnie *Redemptor hominis* — przez ukazanie człowieka, jego dobra i rozwoju, jako drogi Kościoła oraz *Dives in Misericordia*, gdzie znajdujemy analizę przywileju służby. Integrującą ideę stanowi „program miłości” — cywilizacja miłości, której diakonia jest wyrazem. Treści te przenosimy niejako w najbliższe człowiekowi środowisko rodzinne, sąsiedzkie, koleżeńskie. W nich realizować się ma obecność i służba parafialnej wspólnoty, jej diakonia. Polega ona na wspólnotowej wzajemnej pomocy w realizowaniu potrzeb. Oto — przykładowo — niektóre z tych potrzeb i odpowiadające im rodzaje służby:

A. **Potrzeba prawdy** — nie tylko znajomości prawd wiary i etyki, lecz także uznawania świętości prawdy, odrzucenia zakłamania. Parafia ma być wspólnotą, w której prawda jest wyznawana i strzeżona — wszelka prawda — od religijnej po codzienną prawdę o faktach zwykłego życia.

Diakonia prawdy oznacza:

- 1) nauczanie wiary zakładające nauczanie prawdy pomijanej i podważanej w systemie oświaty, np. prawdy filozoficznej, historycznej,
- 2) przekazywanie informacji potrzebnych dla orientacji w życiu, w tym ujawnianie faktów, które ludzie mają prawo znać, bo to potrzebne, by ich sumienie mogło reagować,
- 3) udostępnianie doświadczenia, jak wygląda życie w poszanowaniu prawdy.

Przykładem bohaterskiego realizowania diakonii prawdy było duszpasterstwo księdza Jerzego Popiełuszki.

B. **Potrzeba wspólnoty** — Rozbicie społeczeństwa poprzez ustawiczne szarpanie naturalnych więzi między ludźmi jest przyczyną może większości przypadków patologii społecznej i indywidualnej (liczne zaburzenia psychiczne, alkoholizm, bezdomność, narkomania, podatność na manipulację i pokusę nienawiści). Diakonia wspólnoty to praca nad umacnianiem tego, co ludzi łączy, tworzenie okazji do

dobrego, wspólnego działania i specjalna troska o tych, którzy ustają w drodze. Aby tę diakonię pełnić parafia powinna być czynnikiem inicjującym, oparciem dla różnego rodzaju wspólnot i grup — oazowych, modlitewnych, studyjnych, samopomocowych, a zwłaszcza współdziałających w wypełnianiu zadań wychowawczych rodziny, w pomocy dla niepełnosprawnych, w opiece nad chorymi, w towarzyszeniu umierającym i przeżywającym żałobę. Szczególną rolę trzeba przyznać grupom podejmującym refleksje i działanie w sferze etyki zawodowej i nauki społecznej Kościoła (duszpasterstwo ludzi pracy) ponieważ te więzi międzyludzkie najbardziej są zagrożone w swym istnieniu.

C. Potrzeba sprawiedliwości — Stałe naruszanie poczucia sprawiedliwości niesie pokusę ucieczki w cynizm i obojętność lub nienawiść. W tym aspekcie parafia, choć z wielkim wysiłkiem, może dać ludziom bardzo cenne, ale ograniczone doświadczenie sprawiedliwego ich traktowania; wielka troska o postępowanie sprawiedliwe we wszystkich kontaktach jest sprawą podstawową, której zamiedbywanie niesie tragiczne owoce w postaci antyklerykalizmu, rozbitcia jedności i gorzkości wobec — także — Kościoła. Bezpośrednio parafia nie usunie niesprawiedliwości i krzywdy, dotykającej osoby, rodziny i społeczeństwa. Nie jest jednak bezradna, bo może rozwijać diakonię solidarności, przeciwdziałającą upokorzeniu, izolacji i rozpaczce ofiar niesprawiedliwości.

d) Ks. prof. dr hab. Janusz Pasierb (ATK): *Duszpasterz w trosce o rozwój kultury chrześcijańskiej*

Jest właściwością osoby ludzkiej, że do prawdziwego i pełnego człowieczeństwa dochodzi ona nie inaczej jak przez kulturę, to znaczy przez kulturowanie dóbr i wartości naturalnych. W świetle tej wypowiedzi Soboru Watykańskiego II (*Gaudium et spes*, n. 56) kultura nie jest jakimś zbytkownym dodatkiem do życia, ale powołaniem każdego człowieka. Chcąc zostać i pozostać człowiekiem, człowiek musi nieustannie dodawać do swej natury możliwie wszechstronny rozwój. Także rozwój duchowy: religijny i moralny. Pomóc mu w tym to obowiązek Kościoła, jako matki i nauczycielki. Troska o kulturę należy więc do zadań duszpasterskich.

Aby wspomagać rozwój człowieka, duszpasterz winien dbać o teologiczną czystość przekazywanej wiary (bez uczuciowej przesady, cikliwości i fanatyzmu), winien pamiętać, że właściwie sprawowany kult przyczynia się do wzrostu kultury. Należy także krytycznie ocenić tradycję; nie wszystko jest godne kontynuacji, np.: tradycyjny odpust parafialny byłoby dobrze uczynić świętem kultury, wystrój wnętrza kościołów dostosować do stylu ich architektury (oczyszczyć z niestosow-

nych ozdób, psujących religijne i estetyczne wrażenia). Istnieje konieczność pracy samowychowawczej kapłanów i świeckich, potrzeba nieustannego poszerzania wiedzy i rozwijania umiejętności korzystania z już istniejących dóbr kultury (książka, teatr, kino) oraz potrzeba kształtowania w sobie właściwego sposobu bycia. Wszystko to powinno służyć rozwojowi głębszej, wewnętrznej kultury.

e) Ks. bp doc. dr hab. Stanisław Napierała (Poznań): *Program duszpasterski Episkopatu Polski na rok 1986/87*

Prezentowany program jest związany z przygotowaniem do Kongresu Eucharystycznego. Stąd ideą przewodnią wszelkich działań będzie jego hasło *Do końca ich umiłował* (J 13, 1). Celem zaś pogłębienie i upowszechnienie czci Chrystusa Eucharystycznego oraz kształtowanie świętości osobistej i świętości życia rodzinnego, jak również wytrwałe budowanie moralności społecznej w naszym narodzie. Bardzo duże znaczenie ma tu świadectwo osobiste każdego z wierzących.

Program duszpasterski będzie realizowany w ramach zwyczajnych form duszpasterskich oraz przez katechezy prowadzone z różnymi grupami wiernych. Szczególną uwagę winno się także zwrócić na tradycyjne formy kultu Eucharystycznego — adoracje indywidualne i grupowe.

3. Konwersatoria

W drugim dniu Kursu odbyły się dwie serie konwersatoriów (referat wprowadzający i dyskusja) na następujące tematy:

— *Homilia a kształtowanie wspólnoty parafialnej* (ks. dr Michał Czajkowski — ATK);

— *Katecheza zakorzeniem w kulturze* (dr Irena Mierzwa — Katowice);

— *Małe wspólnoty w parafii* (ks. dr Stanisław Lech — KUL);

— *Parafia miejscem kształtowania etosu* (ks. proboszcz Józef Jachimczak — Warszawa);

— *Sacrum w liturgii elementem wspólnototwórczym* (ks. doc. dr hab. Bogusław Nadolski — ATK).

W trzecim dniu Kursu odbyła się dyskusja panelowa na temat współpracy duchownych ze świeckimi. Wzięli w niej udział: Marek Andrzejewski (Poznań); red. Halina Bortnowska-Dąbrowska, ks. dr Michał Czajkowski, ks. proboszcz Stefan Księżopolski z parafii Św. Augustyna z Warszawy, ks. proboszcz Kazimierz Kalinowski z Zielonki i red. Piotr Wojciechowski. Dyskusję prowadził i podsumowania jej dokonał ks. prof. dr hab. Andrzej Zuberbier.

Odpowiadając na pytania, czy potrzebna jest współpraca ze świeckimi, stwierdzono, że jest ona nie tylko potrzebna, lecz wskazana już przez Sobór Watykański II. Jeżeli w parafii nie ma współpracy duchowieństwa ze świeckimi, taki stan można określić jako „chorobowy”. Cały Kościół jest kolegialny, dlatego współpraca ze świeckimi jest czymś oczywistym. Świeccy w Kościele — według *Lumen gentium* — mają do wypełnienia *właściwe sobie zadania* według kompetencji, którą daje im znajomość odpowiednich dziedzin wiedzy oraz dzięki charyzmatom, będącym darem Ducha Świętego. Jeśli — co było w dyskusji kilkakrotnie podkreślone — zaferuje się katolikom świeckim poważne i odpowiedzialne zadania do wykonania, poważnie zostaną one potraktowane.

Aby współpraca osiągnęła dobre rezultaty, trzeba dać świeckim głęboką formację religijną. Zdaniem księży proboszczów, biorących udział w dyskusji, bardzo pomocne w pogłębieniu tej formacji są tutaj małe grupy parafialne, szczególnie neokatechumenat, który jest jakby miniaturą parafii czy dawnej gminy chrześcijańskiej. Dzięki uczestnictwu w takich wspólnotach zwiększa się u wiernych świadomość przynależności do Ludu Bożego — Kościoła. W podjęciu współpracy istotne jest nie tylko uaktywnianie parafian, lecz także stawianie się całej parafii (kapłanów i świeckich) pełniejszymi chrześcijanami.

Bezpośrednio po zakończeniu Kursu rozpoczęły się trzydniowe rekolekcje kapłańskie, które prowadził ks. dr Edward Szymański, przełożony generalny Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej.

III. SPOTKANIE REKTORA I DZIEKANÓW Z NOWO PRZYJĘTYMI STUDENTAMI

Dnia 1 października 1986 r. odbyło się spotkanie nowo przyjętych studentów Akademii Teologii Katolickiej z ks. prof. dr. hab. Remigiuszem Sobańskim, rektorem uczelni oraz dziekanami jej trzech Wydziałów.

W wygłoszonym do młodzieży przemówieniu ks. Rektor podkreślił, iż studenci tworzą wspólnotę między sobą oraz z całym gronem nauczającym, na której szczególnie charakter wpływają kameralne warunki, w jakich pracuje uczelnia. Wskazał też na potrzebę poczucia odpowiedzialności i współodpowiedzialności we wspólnej pracy studentów i profesorów.

Młodzież złożyła ks. rektorowi Remigiuszowi Sobańskiemu życzenia imienninowe. W czasie spotkania śpiewał Chór ATK pod dyrekcją ks. mgra Kazimierza Szymonika (powrócił on właśnie z 2-tygodniowego tournée po Włoszech).

Ks. dr Michał Czajkowski poinformował młodych o działającym przy ATK duszpasterstwie akademickim. Księża dziekanami poszczególnych Wydziałów: Wydziału Teologicznego — ks. prof. dr hab. Marian Banaszak, Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej — ks. prof. dr hab. Mieczysław Lubański oraz Wydziału Prawa Kanonicznego — ks. doc. dr hab. Ferdynand Pasternak zapoznali studentów rozpoczynających studia ze strukturą Wydziałów, z kompetencjami dziekanów i prodziekanów oraz zwrócili uwagę na wymagania stawiane studentom — na to m. in., iż nie mają oni możliwości powtarzania I roku studiów, w wypadku zbyt słabych wyników w nauce.

IV. SYMPOZJA

1. *Eucharystia — centrum duchowości chrześcijańskiej*

W dniach 28—29 października 1986 r. odbyło się ww. sympozjum, zorganizowane przez Kierunek Teologii Duchowości ATK. Jego program był następujący:

28 października 1986:

- 10.00 Inauguracja
- 10.10 Liturgia Eucharystyczna koncelebrowana pod przewodnictwem i z homilią J.E. ks. arcybiskupa dra Bronisława Dąbrowskiego.
- 11.00 Ks. prof. dr hab. Adam Szafranski (KUL): *Życie duchowe chrześcijanina a jego udział w Eucharystii.*
- 11.45 Ks. dr hab. Stanisław Czerwik (Kielce): *Paschalny wymiar duchowości eucharystycznej.*
- 12.30—13.00 Komunikaty naukowe.
- 16.00 Ks. dr Franciszek Józwiak (Wrocław): *Treść duchowa słowa Bożego w liturgii eucharystycznej.*
- 16.45—18.00 Komunikaty naukowe.

29 października 1986:

- 9.00 Msza św. koncelebrowana.
- 10.00 Ks. prof. dr hab. Romuald Rak (KUL): *Wspólnototwórcze działanie Eucharystii.*
- 11.00 Ks. doc. dr hab. Bogusław Nadolski (ATK): *Milczenie w sprawowaniu i przeżywaniu Eucharystycznego Misterium.*
- 11.45—12.45 Komunikaty naukowe.
- 16.00 Ks. dr Ireneusz Werbiński (Włocławek): *Nawrócenie w przeżyciu Eucharystii.*
- 16.45—17.30 Komunikaty naukowe.

2. 600-lecie chrztu Litwy

W dniu 15 listopada 1986 r. odbyła się w Białymstoku wyjazdowa sesja naukowa historyków Kościoła Akademii Teologii Katolickiej, poświęcona 600 rocznicy chrztu Litwy. W sesji uczestniczyli profesorowie i studenci ATK oraz klerycy Wyższego Seminarium Duchownego i księża-studenci Instytutu Teologiczno-Pastoralnego w Białymstoku.

Sympozjum poprzedziła uroczysta Msza św. o błogosławionej Jadwidze Królowej, koncelebrowana pod przewodnictwem ks. bpa Edwarda Ozorowskiego, rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku oraz docenta ATK. Homilię wygłosił ks. prof. dr hab. Marian Banaszak, dziekan Wydziału Teologicznego ATK.

Sesję naukową w auli św. Kazimierza, w nowym gmachu Seminarium, otworzył ks. bp Ozorowski, który przekazał przewodnictwo obradom ks. prof. dr hab. Eugeniuszowi Hieronimowi Wyczawskiemu, kuratorowi Kierunku Historii Kościoła ATK. Pierwszy referat pt. *Chrzest Litwy i Żmudzi* wygłosił ks. prof. M. Banaszak. Bardzo przejrzyste ukazał w nim sprawy związane z chrztem Litwy w latach 1386—1387 oraz Żmudzi w latach 1413—1417. Chrzest Jagielly 15 II 1386 r. oraz chrzest narodu litewskiego w następnym roku zapoczątkowały długi proces chrystianizacyjny, polegający na ugruntowaniu w wierze i moralności chrześcijańskiej świeżo pozyskanego dla Kościoła narodu.

Północne Podlasie z dzisiejszym Białymstokiem wkrótce po chrzcie Litwy znalazło się w granicach najstarszego biskupstwa litewskiego — wileńskiego. Dlatego też następny referat, który wygłosił ks. dr Tadeusz Krahel, dotyczył tegoż biskupstwa — jego początków i dziejów do 1500 r. Powstanie biskupstwa w Wilnie było następstwem chrztu Litwy. Król Władysław Jagiełło dokumentem z dnia 17 II 1386 r. uposażył przyszłe biskupstwo, papież Urban VI bullą *Romanus Pontifex* z 12 III 1388 r. zlecił biskupowi poznańskiemu Dobrogostowi nową diecezję erygować i tenże biskup dokumentem *Nos igitur* z połowy 1388 r. jako delegat papieski erygował biskupstwo, kapitułę i podniósł do rangi katedry kościół św. Stanisława i św. Władysława w Wilnie.

Trzeci referat dotyczył czasów najnowszych, mianowicie duchowieństwa archidiecezji wileńskiej w latach drugiej wojny światowej. Wygłosił go ks. prof. dr hab. Franciszek Stopniak. Ukazał on głównie martyrologium kapłanów i alumnów. Arcybiskupstwo wileńskie należy do diecezji, które poniosły stosunkowo największe straty personalne w tym męczeńskim dla narodu i Kościoła okresie.

Po dyskusji ks. prof. Wyczawski podziękował ks. bpowi drowi Edwardowi Kisielowi, administratorowi apostolskiemu archidiecezji

w Białymstoku, za gościnne przyjęcie, a ks. bpowi Ozorowskiemu za trud zorganizowania tego sympozjum. Po obiedzie zwiedzono jeszcze dawny pałac opatów bazylikańskich w Supraślu i obejrzano eksponowane w kaplicy opackiej, zabezpieczone po zniszczeniach wojennych, fragmenty słynnych fresków supraskich.

V. WSPÓLPRACA MIĘDZYUNIWERSYTECKA

W dniach 28—30 czerwca 1986 r. odbyło się w Instytucie Nauk o Człowieku w Wiedniu sympozjum muzykologiczne, podczas którego dr Maria Piotrowska, adiunkt Kierunku Muzykologii ATK, wygłosiła referat pt. *Zum Thema: Musikalische Hermeneutik heute*.

Doc. dr hab. Janina Słomińska z Katedry Socjologii Religii ATK uczestniczyła w dniach od 5 do 10 lipca 1986 r. — jako delegat Komisji Episkopatu do spraw Apostolstwa Świeckich — w kongresie Europejskiego Forum Laikatu, które się odbyło w Rueil-Malmaison pod Paryżem. Temat Kongresu brzmiał: *O Kościół dialogu — w 20 lat po Soborze*. Doc. Słomińska brała udział w dwóch grupach roboczych: *Dialog między ruchami apostołskimi, a także między nimi a hierarchią* oraz *Dialog między świeckimi, księżmi, zakonnikami i biskupami*. W dniach 10—14 września 1986 doc. Słomińska uczestniczyła — również jako delegat ww. Komisji — w *Katholikentag* w Aachen (RFN). Ks. doc. dr hab. Stanisław Mędała, kierownik Katedry Literatury Międzytestamentalnej ATK, przebywał w okresie od 20 sierpnia do 11 września 1986 r. w Izraelu. W dniach 21—22 sierpnia 1986 r. brał udział w VI Kongresie *International Organization for Septuagint and Cognates Studies* (IOSCS) na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie. Uczestniczył w 21 odczytach i związanych z nimi dyskusjach na temat aspektów egzegetycznych oraz techniki przekładu w Septuagincie. W dniu 21 sierpnia uczestniczył w pokazie zapisu Septuaginty na komputerze dokonanym na uniwersytecie stanowym Pensylwanii w Filadelfii (USA) przy współpracy z Uniwersytem Hebrajskim pod nazwą *Computer-Assisted Tools for Septuagint* (CATS). W związku z tym podpisał w imieniu ATK umowę o współpracę z CATS. W ramach współpracy zamówił dla Ośrodka Informatyczno-Biblijnego na ATK zapis komputerowy tekstu hebrajskiego Biblii, Septuaginty i tekstu greckiego NT na 30 dyskietkach IBM. W przyszłości będzie można korzystać z wszystkich osiągnięć naukowych uniwersytetu w Filadelfii. Nawiązał również oficjalny kontakt z Instytutem Qumranistyki na Państwowym Uniwersytecie w Groningen (Holandia), który prowadzi zapis bibliografii qumrańskiej na komputerze. ATK będzie otrzymywało bieżącą bibliografię qumrańską z tego ośrodka na dyskietkach IBM. W dniach 24—29 sierpnia brał udział

w XII kongresie *International Organization for the Study of the Old Testament* (IOSOT) na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie, w którym uczestniczyło ok. 400 uczonych z 34 krajów. Uczestniczył w 54 odczytach dotyczących głównie relacji między wykopaliskami archeologicznymi w Izraelu a interpretacją Biblii. W dniu 26 sierpnia wygłosił odczyt nt. *Recherches sur les problèmes des documents de Qumran en Pologne* na sesji, której przewodniczył prof. Reventlow z RFN. Prawie wszyscy uczestnicy otrzymali tekst wystąpienia ks. doc. Mędała, opublikowany w *Folia Orientalia* 23 /1985—86/ s. 257—268 oraz zestaw bibliograficzny omawianej problematyki opracowany przez Z. Kaperę pt. *Selected Polish Subject Bibliography of the Dead Sea Discoveries* opublikowany w *Folia Orientalia* 23 /1985—86/ s. 269—338. W dniach wolnych od odczytów między kongresami (23—24 sierpnia, 26 sierpnia po południu) oraz po kongresie IOSOT (30 sierpnia do 5 września) brał ks. doc. Mędała udział w zwiedzaniu miejsc archeologicznych pod kierunkiem archeologów izraelskich w Jerozolimie, Judei (Qumran, Masada, Tell, Arad, Berszeba), na Równinie Nadmorskiej (Tell Mikneh, Tell Qasile, Cezarea, Tell Dor, Akra), w Galilei (Megiddo, Nazaret, Korazin, Kafarnaum, Kursi, Tell Dan, Chacor, Charnat Tiberias) oraz w Golanie (Charnat Gader, Gamla, Qasrin). Uczestniczył także we wszystkich oficjalnych spotkaniach zorganizowanych w ramach kongresu IOSOT i wypraw archeologicznych na Uniwersytecie Hebrajskim, w Muzeum Archeologicznym Izraela, w Knesecie w Bibliotece Głównej w Jerozolimie, na uniwersytecie Ben Guriona w Berszebie, na uniwersytecie w Tel Awiwie i na uniwersytecie w Hajfie. W dniu 26 sierpnia 1986 r. w dzienniku porannym *Dawar* został opublikowany krótki wywiad z ks. doc. Mędałą wraz ze zdjęciem na temat jego pracy na ATK i udziału w kongresie IOSOT.

W dniach 19—21 września 1986 ks. bp doc. dr hab. Edward Ozowski, kierownik Katedry Historii Teologii ATK, wziął udział w międzynarodowym kolokwium w Brescii (Włochy), zorganizowanym przez Instytut Pawła VI na temat: *Paweł VI i problemy eklezjologiczne Soboru Watykańskiego II*. Obradom przewodniczył ks. kard. Paul Poupard z Watykanu.

Dnia 21 października 1986 r. prof. dr Hans Joachim Türk z Norymbergi (RFN) wygłosił na Kierunku Katolickiej Nauki Społecznej ATK dwa wykłady gościnne. Oto ich tematy i streszczenia.

Zapłodnienie in vitro jako problem etyczny

Zagadnienia szeroko rozumianej bioetyki, a zwłaszcza zapłodnienie *in vitro*, należą obecnie — obok problematyki rozwoju energetyki jądrowej — do zagadnień najczęściej dyskutowanych w kręgu etyków społecznych obszaru języka niemieckiego. Wobec tej sprawy obserwuje

się przy tym polaryzację stanowisk. Jedni, zyskujący ostatnio nowych zwolenników, choć stanowiący nadal mniejszość, dowodzą etycznej niedopuszczalności zapłodnienia w probówce i związanych z tym badań medycznych. Inni — przeciwnie — popierają te próby, choć nie zamykają oczu na cały kompleks związanych z tym problemów etycznych. Dlatego też dopuszczalność tych kontrowersyjnych przedsięwzięć obwarowana jest wieloma warunkami. Jednym z podstawowych jest wymóg, aby przyszli rodzice żyli w trwałym związku małżeńskim. Etycy zdecydowanie protestują także przeciw wynajmowaniu tzw. matek zastępczych, a także przeciw komercjalizacji poczyńań związanych z zapłodnieniem *in vitro*. Palącym i dotychczas nierozwiązanym pozostaje problem, co robić z zamrożonymi embrionami, które nie zostały wszczępięone w łono matki. Przedstawiciele medycyny albo zaprzeczają istnieniu nadliczbowych embrionów (wbrew oczywistym faktom), albo planują wykorzystać je w przyszłości dla celów badawczych. Takiego rozwiązania nie mogą oczywiście zaakceptować etycy. W najbliższym czasie trudno jednak spodziewać się jakiegoś uzgodnienia stanowisk w tej kwestii czy też rozstrzygnięć prawnych. Zdaniem referenta w dyskusowanej problematyce należy stosować nie deontologiczny, a teleologiczny sposób uzasadniania. Wyjście naprzeciw zasadnemu pragnieniu posiadania dziecka przez małżonków jest działaniem moralnie słusznym. Zapłodnienie *in vitro* nie tylko nie jest czymś przeciwnym naturze, ale — podobnie jak np. cesarskie cięcie — można je uznać jako działanie terapeutyczne. Natomiast absolutnie niedopuszczalne są godzące w godność ludzką manipulacje genetyczne, łączone czasem ze sztucznym zapłodnieniem. Z etycznego punktu widzenia między tymi działaniami zachodzi jednak zasadnicza jakościowa różnica.

Wokół etyki ekologicznej

Rozważania na temat etyki ekologicznej ujął prof. Türk w następujące tezy:

1. Filozofowie, politycy, a także teologowie coraz częściej postulują zwrot w kierunku pewnego rodzaju religijnej czci wobec natury.
2. Niektórzy obarczają chrześcijaństwo winą za katastrofę ekologiczną; wiara w transcendentnego Stwórcę świata doprowadziła jakoby do odbóstwienia natury (sekularyzacja).
3. Taki zarzut odpięra się następująco:
  - 3.1. Kryzys ekologiczny ma również zupełnie inne przyczyny. Np. przejście od łowiectwa i zbieractwa do uprawy roli i hodowli bydła pociągnęło za sobą rzeczowy stosunek do natury. Zwierzęta i rośliny dzieli się odtąd na pożyteczne i szkodliwe.

- 3.2. Dopiero nowożytny ateizm zaostrzył cały problem stosunku do natury. Człowiek, jako istota autonomiczna i racjonalna realizuje bowiem teraz swe panowanie bez konieczności zdania rachunku wobec kogoś wyższego niż on sam.
- 3.3. Biblijne relacje o stworzeniu wcale nie przyznają człowiekowi nieograniczonej mocy nad naturą, ale zlecają mu jej ochronę i opiekę.
4. Panuje dziś zgoda co do konieczności ochrony przyrody — bo człowiek potrzebuje: powietrza, wody, pożywienia. Taka etyka pozostaje jednak antropocentryczna — jak prawie wszystkie dotychczasowe etyki cywilizacji zachodniej.
5. Etyka antropocentryczna wydaje się dziś niewystarczająca; współczesności potrzebna jest etyka kosmocentryczna. Wymaga ona jednak radykalnej zmiany myślenia i działania: przyznania praw naturze, roślinom i zwierzętom, szacunku i partnerstwa względem nich.
6. Uzasadnienie:
  - 6.1. Człowiek jest tylko częścią przyrody, jest ograniczony i podporządkowany jej prawom.
  - 6.2. Po raz pierwszy natura nie potrafi się sama zregenerować; teraz człowiek musi podjąć odpowiedzialność za całość natury i jej funkcjonowanie.
7. Zastrzeżenia wobec tezy nr 1, 5, 6:
  - 7.1. Natura i jej prawa nie konstytuują dobra moralnego (np. przypadek „interesowności genów”, „prawa silniejszego”). Gdyby tak było, katastrofy przyrody musiałyby posiadać jakość etyczną.
  - 7.2. Człowiek jest istotą z natury przekraczającą naturę, potrafi przeżyć tylko zmieniając naturę — jako istota kulturowa. Tak więc granica między dobrem i złem nie pokrywa się z granicą między naturą i nienaturą (cywilizacja, kultura, technika).
8. Podniesienie natury, roślin i zwierząt do podmiotów prawa (por. pkt 5) detronizuje osobę ludzką. Ale należy zrezygnować ze zwyczajnej symetrii praw i obowiązków; człowiek ma obowiązki również tam, gdzie nie przysługują mu żadne prawa.
9. Dziś konieczne jest nie odwracanie się od racjonalności czy od myślenia antropocentrycznego, ale pogłębienie i pomnożenie racjonalności, aby przewidzieć szkody i policzyć następstwa. Dla etyki oznacza to myślenie teologiczne i uniwersalizujące.
10. Konieczne jest dalekowzroczne, systemowe myślenie. Konieczna jest nowa, regulatywna idea co do związku między człowiekiem i naturą, teraźniejszością i przyszłością, która przekraczałaby czysto empiryczno-racjonalne myślenie; ważna jest także nowa emocjo-

nalność wobec całej natury. Jednak rezygnacja z etycznego antropocentryzmu możliwa jest jedynie pod warunkiem przyjęcia panteizmu i mistyki kosmosu. W ramach etyki chrześcijańskiej można pogodzić przeciwieństwo między autonomicznym antropocentryzmem a teocentryzmem; z tego wynika etyczna kategoria „współtworzoneści”.

11. Przestrzega się przed nieprzemyślanymi tezami, żądaniami i normami, płynącymi z aktualnego odczucia, wysuwanymi przez niektóre kierunki ekologiczne w RFN, USA, północnej Europie, Holandii; stwarzają one jedynie pozór wyższej moralności, ale nie rozwiązują żadnych problemów ekologicznych.

Ks. prof. dr hab. Alfons Skowronek, kierownik Katedry Teologii Ekumenicznej ATK, wygłosił dnia 4 listopada 1986 r. na uniwersytecie w Moguncji (RFN) wykład nt. *Die oekumenische Frage in Polen*, a 11 listopada w Katholisches Bildungswerk w Ople, Biggesee (RFN) wykład pt. *Das Böse und der Böse. Abschied vom Teufel?* W dniach 12–16 listopada uczestniczył ks. prof. Skowronek w międzynarodowym sympozjum w Ingolstadt, poświęconym 500-ej rocznicy urodzin Johannesa Ecka. Dnia 30 grudnia 1986 wygłosił w Ople wykład nt. *Maria im Spiegel der Bibel*.

VI. STOPNIE NAUKOWE

1. Habilitacja

Ks. Jerzy Troska, *Wartości moralne w dialogu chrześcijańsko-marksistowskim*.

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Tadeusz Ślipko (ATK)

ks. doc. dr hab. Helmut Juros (ATK)

ks. doc. dr hab. Seweryn Rosik (KUL)

Data kolokwium habilitacyjnego: 10 listopada 1986.

Rozprawa zawiera cztery rozdziały, wstęp i zakończenie. W pierwszym rozdziale zatytułowanym *W poszukiwaniu wartości dialogu* omówiona jest chrześcijańska i marksistowska koncepcja dialogu, z uwzględnieniem zwłaszcza samego procesu dostrzegania wartości dialogu przez jego partnerów. Rozdział drugi zajmuje się podstawami antropologiczno-aksjologicznymi dialogu etycznego, a więc możliwością aksjologii w marksizmie, koncepcją dobra i zła moralnego, jak również wolnością i odpowiedzialnością. Wartości moralne w systemie etycznym, to znaczy w ramach określonych systemów normatywnych i nauk etycznych, są przedmiotem trzeciego rozdziału. Rozdział czwarty *Wartości moralne a religijne w dialogu chrześcijańsko-marksistowskim* koncentruje się na wzajemnej relacji wartości moralnych i religijnych,

widzianej przez obu partnerów dialogu, co jest niezwykle ważne dla dialogu etycznego ze względu na religijny charakter etyki chrześcijańskiej. Rozprawa ukazuje szczególne szanse dialogu na płaszczyźnie wartości moralnych, a równocześnie uświadamia trudności i przeszkody w dialogu istniejące głównie w sferze pozaetycznej.

2. DOKTORATY

Ks. Józef Wysocki, *Pastoralne aspekty paschalnych obrzędów domowych współczesnej rodziny polskiej*.

Promotor: ks. bp prof. dr hab. Kazimierz Majdański

Recenzenci: prof. dr hab. Franciszek Adamski (UJ)

ks. prof. dr hab. Stanisław Olejnik (ATK)

Data obrony doktorskiej: 5 grudnia 1986 r.

Ks. Bogdan Walczykiewicz, *Kaznodziejstwo o. Honorata Kómińskiego w służbie moralnego odrodzenia narodu*.

Promotor: ks. prof. dr hab. Andrzej Zuberbier

Recenzenci: ks. doc. dr hab. Mieczysław Brzozowski (KUL)

ks. prof. dr hab. Franciszek Stopniak (ATK)

Data obrony doktorskiej: 15 grudnia 1986 r.

3. MAGISTERIA

Czerwiec 1986: Franciszek Bieniek — *Istotne elementy duchowości kamilińskiej*; Józefa Drozdowska — *Myśl teologiczna w liście Jerzego Lieberta*; Cecylia Sonik — *Droga niemowlęctwa duchowego w pismach s. Leonii Nastal, Służebniczki Najśw. Maryi Panny Niepokalanie Poczętej*; Jadwiga Kicińska — *Metody i formy katechezy dorosłych w polskiej posoborowej literaturze katechetycznej*; Bożena Kolczyńska — *Wychowanie eucharystyczne w twórczości i działalności bł. Urszuli Ledóchowskiej*; Lucyna Litwin — *Praca wychowawcza Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK na Podlasiu w latach trzydziestych XX w.*; Mieczysława Liszewska — *Cele i zadania katechezy w świetle adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „Catechesi tradendae”*; Barbara Mika — *Wychowanie małego dziecka do modlitwy w podręcznikach metodycznych „Jezus Chrystus z nami”*; Janina Popiela — *Kształtowanie stosunku do drugiego człowieka w podręczniku metodycznym do „Katechizmu Religii Katolickiej” cz. I i II*; Krystyna Babula — *Kształtowanie stosunku do drugiego człowieka w materiałach dydaktyczno-katechetycznych „Bóg z nami” cz. IV*; Teresa Hasiak — *Katecheza o małżeństwie i rodzinie w posoborowych Listach Pasterskich Episkopatu Polski*; Edmund Soboń — *Katechetyczna funkcja ludowych pieśni pogrzebowych w parafii Ka-*

letnik w świetle odnowionych obrzędów pogrzebu; Mirosław Bryła — Istotne elementy procesu wychowawczego w twórczości Janusza Korczaka; Violetta Kunka — Jezus jako dar Boga dla świata w świetle Czwartej Ewangelii; Mariola Fortuna — Idealizm życia nomadycznego za czasów proroka Jeremiasza na przykładzie Rekabitów (Jr 35, 1—19); Dariusz Pawlak — Nauka ojca Romualda Kosteckiego o łasce; Janina Chamczyk — Cierpienie w duchowości Urszulanek SJK w ujęciu bł. Matki Urszuli Ledóchowskiej; Maria Sieczka — Istota życia zakonnego w świetle przemówień Ojca świętego Jana Pawła II; Ewa Bielińska-Galas — Analiza źródłoznawcza rękopisu muzycznego MS. 1677 z muzeum diecezjalnego w Sandomierzu; Jolanta Chmielewska — Polskie pieśni maryjne zapisane w pierwszej połowie XVI wieku; Czesław Grajewski — Antyfonarz ms. 4 z Biblioteki Seminarium Duchownego we Włocławku. Studium źródłoznawcze; Bożena Kubacka — Polskie pieśni maryjne zapisane w drugiej połowie XVI wieku; Mariola Nałęcz — Sekwencja „Ad celebres Rex caelice” w kodeksie Matyldy dla Mieszka II; Lucjan Nowakowski — Graduał ms. 12 z Biblioteki XX. Salezjanów w Czerwińsku. Analiza źródłoznawcza; Henryk Draguła — Działania Osób Boskich w duszy człowieka według św. Jana od Krzyża; Stanisław Kałuża — Wartości dydaktyczne polskich podręczników dla katechety wydanych w latach 1950—1980; Marian Owoc — Metoda monachijska w twórczości teoretycznej i praktycznej polskich katechetów w pierwszej połowie XX wieku; Ryszard Ryngwelski — Nauka o pokucie w materiałach katechetycznych ośrodka warszawsko-kieleckiego w świetle „Obrzędów Pokuty”; Janina Makutonowicz — Katecheza chrzcielna w podręcznikach „Jezus Chrystus z nami” przeznaczonych dla katechizacji dzieci w wieku przedszkolnym; Dorota Mazur — Nauka o Sakramencie Pokuty w katechizmie opolskim w świetle nowych obrzędów pokuty; Elżbieta Miziołek — Doświadczenie religijne w „Materiałach katechetycznych” pod redakcją ks. Mieczysława Majewskiego w świetle wybranej literatury przedmiotu; Elżbieta Wiśniewska — Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w „Botschaft des Glaubens” w świetle odnowionych obrzędów; Jan Miłkuła — Pedagogiczne metody kontaktu z dzieckiem głuchym i możliwość ich wykorzystania w katechezie; Małgorzata Kotyńska — Wychowanie biblijne na etapie katechezy przedszkolnej w podręcznikach „Jezus Chrystus z nami” przeznaczonych dla katechizacji dzieci w wieku przedszkolnym; Małgorzata Sosińska — Wychowanie do życia w Kościele na etapie katechezy przedszkolnej w podręcznikach „Jezus Chrystus z nami” przeznaczonych dla katechizacji dzieci w wieku przedszkolnym; Andrzej Perzyński — Bóg i człowiek jako podstawowe kategorie w nauczaniu Kardynała Stefana Wy-

szczyńskiego; Teresa Gwiazda — *Przygotowanie do Sakramentu Pokuty dziecka w wieku przedszkolnym w oparciu o materiały katechety „Jezus Chrystus z nami” t. I i II*; Joanna Borek — *Pacyfizm w ujęciu nauczania społecznego Kościoła*; Szczepan Mitros — *Kult Świętych w „Commune Sanctorum” mszału Pawła VI*; Stanisław Skobel — *Chrześcijańska norma personalistyczna. Przyczynek do dyskusji wokół związków teologii moralnej z filozofią*; Stefania Stanek — *Działalność ewangelizacyjna polskich Księża Pallotynów w Rwandzie w latach 1973—1983*; Grzegorz Kubaszewski — *Królewska dynastia nubijska w IX i X w.*; Tadeusz Zaborny — *Kult Matki Bożej Bolesnej w Poniatowie*; Józef Kupny — *Nauczanie społeczne Jana Pawła II w Polsce*; Bartłomiej Budzyński — *Silvius Leopold Weiss (1686—1750). Życie, twórczość, związki z Polską*; Piotr Szumiński — *Życie i twórczość Aleksandra Karczyńskiego ze szczególnym uwzględnieniem twórczości organowej*; Grażyna Koszałka — *Ruch „Domy Kościół” jako forma apostołatu świeckich*; Lilianna Sekuła — *Monografia obrazu Józef tłumaczący sny współwizjom ze Zbiorów Państwowych na Wawelu*; Agnieszka Ziemacka — *Symboliczna funkcja postaci dziecka w malarstwie Młodej Polski*; Barbara Rzezycka-Lewandowska — *Z problemów malarstwa Jana Zamoyskiego, człönka Bractwa św. Łukasza*; Anna Kobiela — *Sakramentalność małżeństwa w pasterskim nauczaniu Jana Pawła II w latach 1978—1983*; Marian Krupiński — *Nauka Soboru Watykańskiego II o pomocy rodzinie przez rodzinę*; Irena Nagórska — *Kafarnaum w czasie od I do IV w. po Chr.*; Henryk Sotława — *Przejawy religijności więźniów na przykładzie uwięzionych w areszcie śledczym w Bielsku-Białej*; Teresa Tworek — *Rodzina katolicka ostoją wiary w narodzie polskim w świetle pism o. Honorata Koźmińskiego*; Teresa Sienkiewicz — *Polityka religijna cesarstwa rzymskiego na terenie Palestyny po obu wojnach żydowskich na podstawie przedstawień na monetach*; Małgorzata Skowrońska — *Apostolat rodziny w świetle Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”*; Maria Warchoł — *Posłannictwo rodziny w zakresie religijnego wychowania dzieci w nauczaniu Stefana Kardynała Wyszyńskiego*; Ewa Waligórska — *Dialog ewangelizacyjny w życiu i myśli Karola de Foucauld*; Hanna Walczak — *Główne treści historiozbowcze metafory serca w Księdze Proroka Jeremiasza*; Barbara Salić — *Relacje biskupstwa wrocławskiego z metropolią gnieźnieńską w latach 1199—1314.*

Październik 1986: Irena Dajnowicz — *Młodość polska w perspektywie etycznej Jana Pawła II*; Irena Zakrzewska — *Misyjny wymiar Kościoła w świetle Adhortacji Apostolskiej „Evangelii nuntiandi”*; Grażyna Klusiewicz — *Zasady Bhakti-Jogi w zachodnim*

krysznaizmie; Krystyna Lorenc — Zagadnienie celów w procesie dydaktyczno-wychowawczym na podstawie czasopism pedagogicznych „Życie Szkoły”, „Nowa Szkoła”, „Ruch Pedagogiczny”, „Oświata i Wychowanie” oraz jego znaczenie dla katechezy; Zofia Kozłowska — Wychowanie społeczno-moralne na etapie katechez przedszkolnej w podręcznikach „Jezus Chrystus z nami” przeznaczonych dla katechizacji dzieci w wieku przedszkolnym; Rafał Lewandowski — Symbolizm i sacrum. Studium metodologiczne nad sztuką polską 1890—1914; Wojciech Bartoszek — Chrześcijańskie motywy dekoracyjne na blokach kamiennych z Faras; Zbigniew Mroziński — Przedstawienie świętego Epifaniasza z Faras na tle innych przedstawień tego Świętego; Paweł Wyrzykowski — Przedstawienia krzyży w dekoracji architektonicznej w Faras; Dorota Domagała — Działalność polskich Jezuitów w misji Broken Hill (1912—1950); Grzegorz Leśniewski — Mowa Boga do ludzi na podstawie Hbr I, 1—2a; Piotr Kocur — Treść rozmów swobodnych młodzieży między sobą w czasie wolnym na przykładzie osób katechizowanych z kl. III i IV w parafii Czechowice-Dziedzice; Małgorzata Stupnicka — Intensywność postawy religijnej a wybrane postawy moralne młodzieży względem małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej; Jacek Szwedowski — Relikwiarze wczesnochrześcijańskiego Zachodu. Styl i ikonografia; Piotr Warsiński — Układy kompozycyjne i programy ikonograficzne dekoracji apsyd wczesnochrześcijańskich budowli sakralnych z terenu Rzymu (IV i V w.); Krzysztof Konieczny — Architektura kościołów miejskich Rzymu za pontyfikatu Celestyna I (422—432), Sykstusa III (432—440) i Symplicjusza I (468—483); Danuta Matjaszek — Idea ratowania zagrożonych moralnie w nauce ks. Jana Schneidera; Elżbieta Połomska — Kościół w Bożym planie zbawienia według św. Augustyna; Jadwiga Potoczna — Teologia małżeństwa w polskiej prasie katolickiej po Soborze Watykańskim II; Kazimiera Żwirkowska — Życie chrześcijańskie w ujęciu Matki M. Kartowskiej; Andrzej Morawski — Troska o kaznodziejstwo ks. biskupa Józefa Sebastiana Pelczara w świetle jego dzieł; Jan Nowacki — Życie mistyczne św. Katarzyny ze Sieny w świetle jej „Listów” i „Dialogu”; Roman Litwińczuk — Postawa chrześcijanina wobec cierpienia w świetle Listu Apostolskiego „Salvifici doloris” Jana Pawła II; Alicja Wikło — Cmentarze w Suchedniowie. Historia, wartości artystyczne i problemy konserwatorskie; Anna Leśniewska — Problemy współczesnego nagrobka na podstawie wybranych prac Barbary Zbrożyny; Wanda Klenczon — Późnogotycki ołtarz „Zwiastowania z jednoróżcem” z kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu; Małgorzata Czyżewska — Tematyka religijna twórczości Stowarzyszenia Artystów Grafików „RYT”; Aniceta Radzikowska — Wychowanie domowe

dzieci w dziele św. Jana Chryzostoma „O wychowaniu dzieci”; Małgorzata Saks — *Obraz Chrystusa w Liście Piotra do Filipa z VIII Kodeksu z Nag Hammadi (NHC VIII, 2)*; Dariusz Kamiński — *Podstawowe formy dwuzpasterstwa rodzin w czasopiśmie „Ateneum Kapłańskie”*; Halina Czajka — *Teologia rodziny w świetle Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”*; Mirosława Grodzka — *Duch Święty jako doświadczenie egzystencjalne w Listach św. Pawła*; Jolanta Rucińska — *Urzeczywistnienie się funkcji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej Chrystusa w życiu rodziny w świetle Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”*; Maria Jachosz — *Nowe stworzenie w Listach św. Pawła: 2 Kor 5, 17; Ga 6, 15*; Sylwestra Zagórska — *Parentetyczne konsekwencje zmartwychwstania Chrystusa dla życia chrześcijanina w Kol 3, 1—4*; Michał Spychalski — *Struktura wartości a poglądy na model i zadania rodziny (u osób przygotowujących się do zawarcia małżeństwa)*; Barbara Dziobak — *Elementy duchowości rodziny w nauczaniu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w latach 1956—1966*.

Listopad 1986: Jerzy Niestępski — *Wychowanie do życia w Kościele w świetle publikacji czasopisma „Katecheta” (1957—1985)*; Jadwiga Szczech — *Udział Sióstr Urszulanek SJK w kształtowaniu zawodowym katechetek na terenie Łodzi w latach 1939—1980*; Barbara Zięblińska — *Praca w ujęciu Simone Weil*; Józef Suchocki — *Rodzice jako katecheci w świetle ostatnich dokumentów Kościoła*; Anna Kozak — *Projekty prospektów organowych Warszawskiej Firmy Organowej Kamińskich w latach 1900—1960*; Leszek Maciejewski — *Działalność publicystyczna „Tygodnika Warszawskiego” w latach 1945—1948*; Jan Klubek — *Duchowość Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia w ujęciu współzałożycielki Marceliny Darowskiej*; Piotr Wójcik — *Służba ubogim w duchowości bł. Eugeniusza de Mazanod, założyciela Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej*; Sławomir Łazor — *Demograficzno-społeczne uwarunkowania funkcji wychowawczej rodziny chrześcijańskiej*; Edward Anuszkiewicz, *Zakon Panien Benedyktynek w Łomży w latach 1864—1939*; Grażyna Marculewicz — *Funkcjonowanie społeczne dzieci w starszym wieku szkolnym z rodzin niepełnych*; Emilia Żmijewska — *Różnice w akceptacji norm moralnych pomiędzy młodzieżą katechizowaną i nie uczyszczającą na katechizację*; Jan Giriatiowicz, *Religijność a opinie na temat wybranych zagadnień etyki seksualnej młodzieży klas maturalnych w Słupsku w 1983 r.*; Jan Motyka — *Cechy religijności wiejskiej na przykładzie parafii rzymsko-katolickiej Trzebicko Górne*; Elżbieta Cybulska — *Miłość małżeńska w opinii młodzieży wiejskiej i miejskiej na przykładzie parafii w Karczewie i Warszawie*; Michał Motyka — *Postawy religijne*

młodzieży w środowisku uprzemysłowionym na przykładzie parafii NSPJ w Piasnikach; Krystyna Torka — Choroba niculeczalna w aspekcie etycznym; Dariusz Piekut — Zagadnienie katechezy dorosłych w dokumentach Kościoła od Soboru Watykańskiego II; Małgorzata Nowak — Problematyka misyjna ewangelizacji rodzin w afrykańskich homiliach Jana Pawła II; Jolanta Weber — Rola sakramentu małżeństwa w budowaniu więzi rodzinnej według Adhortacji Apostolskiej „*Familiaris consortio*”; Bogusław Grodzki — Biblijne podstawy teologii wyzwolenia; Eugenia Majewska — Problemy wieku dorastania związane z rozwojem społecznym w katechizacji młodzieży klas V—VIII; Maciej Adamowicz — Malarstwo religijne Henryka Siemiradzkiego (1843—1902); Alina Radziszewska — Znaczenie uniwersytetu dla kształtowania duchowego życia narodu. Poglądy Jana Pawła II; Sławomira Stawska — Postawy religijne i moralne katolików żyjących w związkach cywilnych; Maria Cerba — Wpływ środowiska rodzinnego na religijność dziecka do lat sześciu; Krystyna Erber — Wpływ środowiska rodzinnego na zasób wiedzy religijnej dziecka w młodszym wieku szkolnym; Bożena Basa — Religijne podstawy nierozzerwalności małżeństwa w nauczaniu Jana Pawła II; Wojciech Skórewicz — Miłość małżeńska w aspekcie dążenia człowieka do szczęścia według Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym 47—52; Tadeusz Bach — Życie i działalność Brygidek w klasztorach polskich; Ryszard Kozera — Wyobrażenia ról małżeńskich i rodzicielskich u maturzystów; Adam Mikula — Narzeczeństwo w świadomości młodzieży akademickiej. Studium na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych wśród młodzieży związanej z duszpasterstwem akademickim miasta Łodzi; Krystyna Lanckauf — Szanse i zagrożenia małżeństwa i rodziny w opinii młodzieży; Mariusz Wyszkowski — Recepcja chrześcijaństwa na Mazowszu we wczesnym średniowieczu w świetle źródeł archeologicznych; Józef Orchowski — Prawo do życia nienarodzonych w nauczaniu Jana Pawła II; Elżbieta Chojnowska — Matka żyjących (Rdz 3, 20) w tradycjach biblijnych Starego Testamentu; Maria Rutkowska — Ikonografia św. Michała Archanioła w polskiej sztuce nowożytnej; Jadwiga Mułtan — Posłuszeństwo o Honorata Koźmińskiego wobec Kościoła; Marianna Radczuk — Pojęcie Kościoła w pismach o Honorata Koźmińskiego; Bogumiła Giblewska — Miłość bliźniego jako sprawdzian wiarygodności chrześcijaństwa według Matki Teresy z Kalkuty; Antoni Kierklo — Problematyka religijna w „Przeglądzie Katolickim” w latach 1984—1985; Maria Talar — Macierzyństwo w nauczaniu Stefana Kardynała Wyszyńskiego; Jan Ruman — Kościół według Yvesa Montcheuila.

VII. MSZA ŚW. ZA ZMARŁYCH PRACOWNIKÓW I STUDENTÓW ATK

W związku z liturgicznym Dniem Zadusznym odbyła się dnia 10 listopada 1986 r. w kaplicy konwiktu Akademii Teologii Katolickiej Msza św. w intencji wszystkich zmarłych pracowników naukowych administracyjno-gospodarczych oraz studentów ATK. Koncelebrze przewodniczył rektor Akademii ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański. W swym słowie wstępnym podkreślił on, iż ta doroczna Msza św. jest oznaką naszej wiary i pamięci, że w ramach wspólnoty Świętych Obcowania zmarli naukowcy, studenci i pracownicy pionu administracyjno-gospodarczego są obecni w życiu uczelni. Te treści rozważał także w homilii ks. prof. dr hab. Tadeusz Gogolewski. Spiewy liturgiczne podczas Mszy św. wykonał Chór ATK pod dyrekcją ks. mgra Kazimierza Szymonika.

VIII. OPLATEK

Dnia 19 grudnia 1986 r. profesorowie i studenci, a także pracownicy administracyjni i biblioteczni ATK spotkali się w kaplicy uczelnianej na tradycyjnym „Oplatku”. Przedstawiciel młodzieży akademickiej złożył życzenia świąteczne profesorom, a ks. rektor Remigiusz Sobański — całej wspólnoty uczelnianej. Oto tekst przemówienia ks. Rektora:

I znów zebraliśmy się, by sobie złożyć życzenia świąteczne i noworoczne. Jak co roku. Jak co roku będziemy obchodzić święta z całym ich urokiem, klimatem, nastrojem i wystrojem. Od lat dziecięcych doznajemy fascynacji Bożego Narodzenia. Fascynację tę wywołuje przecież nie choinka. To niesłychanie fascynujące to właśnie Boże Narodzenie, ten fakt niesłychany, że Bóg stał się człowiekiem.

Chciałbym życzyć — także w imieniu Księdza Prorektora, który w tej chwili musi mnie zastępować na zebraniu rektorów uczelni warszawskich — przeżycia świąt w pełnej świadomości ich fascynującej treści. Życzenia te dotyczą oczywiście wprost świąt, ale ich horyzont nie zamyka się w tych kilku dniach. Chciałbym życzyć takiej sprawności życiowej, byśmy umieli fascynować się obecnością Boga w realiach codziennej egzystencji, wśród tego wszystkiego, co przytłacza, gasi ducha, obezwładnia.

Tworzymy społeczność akademicką — teologów, filozofów, kanonistów. Daje to naszemu patrzeniu na świat nowy wymiar — oczyma akademika. Co najmniej filozofowie pamiętają, że Jaspers w swoim wstępie do filozofii pisze o trzech jej źródłach: podziw, wątpliwość i wstrząs. Rodzą one trzy główne dyscypliny filozoficzne: ontologię,

teorię poznania i filozofię egzystencjalną. Historycy filozofii wykazali, że każdej z tych filozofii odpowiada specyficzne ustawienie do świata i że każda z nich ma swoje epoki.

Ontologia to zachwyt nad bytem, radość z istnienia świata, który nie my stworzyliśmy. Teoria poznania to niepewność i wątpliwość. Wciąż się mylimy, pakujemy się w ślepe uliczki — jak to więc jest z nami, z naszym myśleniem, czy w ogóle można się jeszcze rozeznąć? Filozofia egzystencjalna — to doświadczenie sytuacji granicznych, których nie potrafimy zmienić: choroba, wojna, zatrucie środowiska. Wszystko to uświadamia nam słabość i rodzi pytanie o sens egzystencji.

Te filozofie nie rodzą się przypadkowo. Ze swojego świata wyszli Arystoteles i Tomasz, z innego Descartes i Kant, z jeszcze innego Augustyn i Sartre. Ale przecież jest to jeden świat. I nie tylko teologowie, lecz wszyscy chrześcijanie wiedzą, że jest to Boży świat, w którym dokonało się zwiastowanie i narodzenie Syna Bożego. To winno utwierdzić naszą radość istnienia, rozświetlić ciemności naszych wątpliwości i podeprzeć w doświadczeniu niemocy.

Akademikom muszę życzyć większej niż dotąd fascynacji, a zarazem głębszych, ale i precyzowanych wątpliwości i mocniejszego wczucia się w doświadczenie świata. W święta zaś niech dominuje radość i fascynacja — taka szczerza, jaką tylko może wywołać narodzenie człowieka, a przecież i Boga.

Antoni Lewek